

УДК 78.071.2(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/42-2-7>**Володимир ПИРУС,***orcid.org/0000-0002-6648-666X**професор кафедри виконавського мистецтва**Навчально-наукового інституту мистецтв Державного вищого навчального закладу**«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**(Івано-Франківськ, Україна) volodymyr.pirus@pnu.edu.ua***Владислав ПИРУС,***orcid.org/0000-0003-3289-0813**асистент кафедри виконавського мистецтва**Навчально-наукового інституту мистецтв Державного вищого навчального закладу**«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**(Івано-Франківськ, Україна) vladyslav.pirus@pnu.edu.ua***Світлана ВИШНЕВСЬКА,***orcid.org/0000-0001-5386-2307**кандидат мистецтвознавства,**доцент кафедри виконавського мистецтва**Навчально-наукового інституту мистецтв Державного вищого навчального закладу**«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**(Івано-Франківськ, Україна) vyshnevska_s@ukr.net*

МАЛОВІДОМІ СПІВАКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ. СОФІЯ РОМАНКО-МУЦАК

За роки незалежності суттєво зріс інтерес до культурної спадщини українського народу в діаспорі. Це стало основною ознакою вітчизняних культурологічних досліджень, серед яких привертають увагу маловідомі сторінки історії української музичної культури. Сучасні можливості доступу до заборонених раніше архівів, документів, які стосуються митців, що були вимушені емігрувати з України (через різні причини), актуалізують наукові пошуки в напрямі відновлення забутих, свого часу заборонених імен талановитих та знаменитих музичних виконавців, якими гордилася Європа та Америка, проте які були майже невідомі для українських поціновувачів музичного мистецтва.

Стаття знайомить читачів із незаними та маловідомими в Україні іменами співаків української діаспори в Канаді. У цьому дослідженні висвітлено життя та творчість співачки Софії Романко-Муцак, її вокально-виконавську, театральну, громадську та просвітницьку діяльність, яка заслужено сьогодні має своїх послідовників серед митців як Канади, так і України. Особливо важливим у статті є дослідження життєдіяльності, всестороннього культурно-мистецького доробку Софії Романко-Муцак та співпраці творчих діячів української культури в діаспорі, які сприяли збереженню самобутності свого народу в нових історичних умовах.

Зберігаючи свою ідентичність, чинником якої була національна культура, українці Канади інтегрувалися в суспільно-політичне, культурно-мистецьке життя нової Батьківщини. Також автори звертають увагу на сутність і значення політичних, громадських, культурницьких, наукових, фінансових, релігійних, молодіжних та ін. українських організацій діаспори.

Слід указати на активну участь Софії Романко-Муцак в популяризації української музики, пісні та слова серед канадського народу та її постійний, нерозривний зв'язок із національною вокальною, музично-хоровою, хореографічною та театральною культурою України.

Ключові слова: митець, вокальне мистецтво, співак, культура, діаспора, концертне виконавство.

Volodymyr PIRUS,

orcid.org/0000-0002-6648-666X

*Professor at the Department of Performing Arts
Educational-scientific Institute of Arts of the State University
«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) volodymyr.pirus@pnu.edu.ua*

Vladyslav PIRUS,

orcid.org/0000-0003-3289-0813

*Assistant at the Department of Performing Arts
Educational-scientific Institute of Arts of the State University
«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) vladyslav.pirus@pnu.edu.ua*

Svitlana VYSHNEVSKA,

orcid.org/0000-0001-5386-2307

*Candidate of Art History,
Associate Professor at the Department of Performing Arts
Educational-scientific Institute of Arts of the State University
«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) vyshnevska_s@ukr.net*

UNKNOWN SINGERS OF UKRAINIAN DIASPORA. SOFIA ROMANCO-MUTSAK

Over the years of independence, interest in the Ukrainian cultural heritage has significantly increased in the diaspora. This became the main sign of national cultural studies, among which the unknown pages of the history of the Ukrainian musical culture attract attention. The article introduces readers with the unknown and relatively unknown in Ukraine names of singers of the Ukrainian diaspora in Canada. The authors of the article consider that it is important to open for the wide cultural and artistic community the figure of the singer Sofia Romanko-Mutsak, as she is our countrywoman who was born in Ukraine, in the Pereginskoye village in the Carpathian region in 1913. The article also lists the names of other representatives of Ukrainian national culture in Canada. This study highlights the life and work of singer Sofia Romanko-Mutsak, one of the representatives of the Ukrainian diaspora culture in Canada, her vocal, performing, theatrical, social, and educational activities. Extremely important in this article is the study of life, the comprehensive cultural and artistic heritage of Sofia Romanko-Mutsak, and some individual artists of the Ukrainian culture in the diaspora, who contributed to the preservation of the identity of their people in new historical conditions. It should be noted that the singer actively participated in the popularization of Ukrainian music, songs, and language among the Canadian people and her constant, inextricable connection with the national vocal, musical-choral, choreographic and theatrical culture of Ukraine.

Preserving their identity, a factor of which was the national culture, the Ukrainians of Canada integrated into the socio-political, cultural, and artistic life of the new Motherland. We should also pay attention to the essence and significance of political, social, cultural, scientific, financial, religious, youth, and other Ukrainian organizations of the diaspora. The authors of the study analyzed the performance of Sofia Romanko-Mutsak and identified her role in the development of the Ukrainian diaspora culture. The object of the study in the article is the unknown singers of the Ukrainian diaspora, and the subject is the creative activity of Sofia Romanko-Mutsak. The work of foreign and Ukrainian musicologists become the methodological basis of the article. The scientific novelty of the article lies in the fact that the personality of Sofia Romanko-Mutsak is considered as a set of qualities of this creative representative of Ukrainian culture in the diaspora of Canada.

Key words: *artist, vocal art, singer, culture, diaspora, concert performance.*

Постановка проблеми. Музична культура української діаспори ХХ ст., її вагомим надбанням повноцінно доповнюють розвиток мистецтвознавства в Україні на сучасному етапі, що створює цілісну картину українського музично-культурного простору.

Музичні та музично-співочі, театральні та хореографічні товариства, культурно-просвітницькі організації, молодіжні, жіночі, ветеранські, патріотичні об'єднання, релігійні організації та ін. відіграли важливу роль в укладі та розвитку культурного життя української діаспори, збере-

женні її етнічної самобутності, тому дослідження їхньої діяльності не втрачає актуальності.

Аналіз досліджень. Культурно-мистецькі заходи, концерти, фестивалі не тільки були однією з основних форм святкування, а й об'єднували широкий загал українців за кордоном. Багатогранність вокального мистецтва української діаспори представлена такими видатними співаками, як Соломія Крушельницька, Олександр Мишуга, Модест Менцинський (І період), Орест Руснак, Михайло Голинський, Олександр Носалевич, Роман Любинецький (ІІ період), Марта

Кокольська, Марія Сокіл, Павло Плішка (у США), Йосип Гошуляк (Канада), Іра Маланюк, Євгенія Зарицька, Мирослав Скала-Старицький у Європі (III період), Вікторія Лук'янець, Андрій Шкурган, Зоряна Кушплер (IV період) (Карась, 2015).

Однак є ще багато маловідомих співаків української діаспори. І серед них – уродженка Прикарпатського краю Софія Романко-Муцак.

Сьогодні наукових досліджень щодо життя та творчості багатьох представників культури української діаспори, які були учасниками різних політичних та громадських організацій як в Україні, так і за кордоном, на жаль, недостатньо. Тому значної уваги заслуговують праці мистецтвознавців, присвячені музичній культурі української діаспори (Карась, 2012), бандурному мистецтву українського зарубіжжя (Дутчак, 2013), дослідженню жанрів і форм літературної композиції у творчості діячів мистецтв української діаспори (Кукуруза, 2014), проблемам функціонування національної традиції в релігійному мистецтві української діаспори (Прокопович, 2001), історії формування української діаспори у світі (Леник, 1994), творчих шляхів та побуту українських співаків-емігрантів (Лисенко, 2011) тощо. Проте серед багатьох відомих постатей української еміграції у світі залишаються незнані імена наших земляків, які своєю участю в громадсько-культурному житті Німеччини, Великобританії, Франції, США, Канади, Австралії показали високий рівень освіти, науки, культури та мистецтва, збагативши цим світову духовну скарбницю.

Разом із цими іменами нам стає зрозумілою і сутність українських організацій діаспори: політичних, громадських, культурницьких, наукових, фінансових, молодіжних, релігійних та ін.

Метою статті є ознайомлення читачів із незваними та маловідомими в Україні іменами співаків української діаспори. Предметом дослідження є життєвий і творчий шлях Софії Романко-Муцак, уродженки Прикарпаття.

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження матеріалів економічного, політичного і культурного життя жителів Прикарпаття кінця XIX та початку XX ст. актуалізується питання трудової еміграції, викликаній тяжким матеріальним становищем мешканців краю (голод, безземелля гнали людей в усі кінці світу). Першими переселенцями на канадську землю були наші земляки із села Небилова Рожнятівського району. В одному з таких виїздів опинився Петро Романко з Перегінського. А вже у 1921 р. поїхала до чоловіка і дружина з маленькою Софією, якій пізніше судилося стати відомою співачкою американського континенту.

Софія Романко-Муцак – українська та канадська концертно-камерна співачка (мецо-сопрано), яка народилася в Україні в селі Перегінське на Прикарпатті в 1913 році. У ранньому дитинстві в місті Торонто Софія вчилася читати і писати в українській дитячій школі, відвідувала музичну школу, де вчилася гри на мандоліні та скрипці. Першим її вчителем гри на мандоліні і скрипці був Матвій Попович.

Батьки Софії – Петро і Дonya Романко – помітили, що їхня донька проявляє великі здібності і зацікавлення у музичній освіті, особливо у мистецтві співу. За порадою своїх близьких друзів, а саме Матвія Поповича (одного з піонерів українського руху в Канаді, дружина якого Ліза була широко відомою співачкою), вони віддали Софію до музичної консерваторії на навчання вокального мистецтва. Її початкове навчання співу в консерваторії було «таємницею». І коли одного разу в Торонто на концерті Софія виступила із солоспівом, то це була велика несподіванка для присутніх у концертному залі. Її милозвучний і симпатичний голос, сценічна постава, жестикуляції до сліз зворушили присутніх, які палкими оплесками привітали молоду українську вокальну солістку з нагоди її першого концертного виступу. Софія згадувала, що це був найщасливіший день у її житті, бо тепле прийняття її співу дало їй ще більшу охоту продовжувати вивчення вокального мистецтва в консерваторії в Торонто.

Ще студенткою консерваторії, на початку своєї артистичної кар'єри, молода талановита співачка привернула до себе увагу. Музичне обдарування молодої артистки відзначалося оригінальністю виконання.

Софія постійно виступала як вокальна солістка в оркестрі під орудою Христофа Дафффефа в Торонто; виступала із солоспівами на всекрайових фестивалях української музики, співу і танців; була провідною солісткою оркестру Торонтської філармонії та різних канадських музичних інституцій. Під керівництвом канадського диригента і музикознавця Ернеста Мекмилина вона кілька разів виступала як головна солістка симфонічного оркестру міста Торонто. За її талант у вокальному мистецтві він нагородив Софію стипендією в консерваторії Торонто. Великою популярністю користувались концерти в Торонто. У березні (1937) відбувся один із великих концертів, де виступав хор із 70 співаків під орудою Івана Амброза. Соло виконувала Софія Романко (Кравчук, 1981: 116).

Того ж року мистецький колектив у Торонто поставив «Наталку Полтавку» з участю Софії Романко, Анни Кривички, Михайла Кривички,

Теодора Павлюка, Теодора Мотики, Степана Кавецького, Петра Лотоцького. Диригентом постановки був Олександр Вовчина (Кравчук, 1981: 126).

На першому Всекрайовому фестивалі української пісні, музики і танцю (1939) виступала Софія Романко-Муцак – широковідома в Канаді солістка. Її виступ був високо оцінений десятитисячною аудиторією. Центральний фестивальний комітет запросив її виступити і на музичному здви́гу в Едмонтоні. «Народна газета» опублікувала розмову свого співробітника Ів. Лавра із Софією Романко-Муцак. Солістка заявила, що вона повторить в Едмонтоні цю ж пісню «Нащо мені чорні брови», яку співала на першому фестивалі в Торонто, бо їй дуже подобаються пісні, створені композиторами на слова Тараса Шевченка. Про запланований фестиваль в Едмонтоні (1946) вона висловила́сь так: «Перший Всекрайовий музичний фестиваль спопуляризував українську музику і пісню серед канадського народу. Другий фестиваль є поступом вперед. Він ще ширше спопуляризує українську музику і пісню, піднесе її на вищий рівень. Переконає тисячі людей, що українці – культурні і музичні люди» (Кравчук, 1981: 148).

У 1944 році шевченківські концерти в більших містах набули фестивального характеру і розміру. У концерті в Торонто, що відбувся у Мессі Галл, взяло участь 200 митців і окремі солісти (Софія Романко-Муцак, Теодор Мотика, Ірина Маков, Ерні Яськевич). У тому ж році відома співачка Софія Романко-Муцак здійснила концертну поїздку по Західній Канаді, яка тривала з 21 січня до 18 лютого. Концерти пройшли з великим успіхом і піднесли настрій у багатьох людей, які приходили, щоб послухати милозвучного голосу прославленої співачки (Кравчук, 1981: 160).

Великий концерт відбувся 21 листопада 1948 р. у Мессі Галл. Програму виконували об'єднані хори під орудою Олександра Вовчини, об'єднані оркестри під диригуванням Івана Москалика і Віктора Ланова, діти українських шкіл під керівництвом Івана Косса, народні танці під керівництвом Володимира Балая, група спортсменів під керівництвом Федора Качора. У програмі виступали солісти Софія Романко-Муцак (сопрано), Анна Балай (скрипка), Іван Амброз (тенор), Василь Кунька (мандоліна). Акомпанувала Гелен Піжук (Кравчук, 1981: 194).

Газета «Українське життя» опублікувала рецензію П. К. (Петра Кравчука) під заголовком «Гарний початок» (до постановки «Наталка Полтавка» драматичним гуртком у Торонто 4 листопада 1950 року).

У рецензії говорилось: «Драматичний гурток у Торонто започаткував осінньо-зимовий театральний сезон виставою «Наталка Полтавка» Івана Котляревського. Підбір п'єси на започаткування сезону цілком вдалий. «Наталка Полтавка» займає своє почесне місце в репертуарі драматичного гуртка. Майже кожного року він ставить її з великим успіхом.

Віriamo, що драматичний гурток, започаткувавши успішно сезон, дасть українському глядачеві в Торонто ще чимало цікавих постановок. Бажано частіше бачити на сцені гру Софії Романко-Муцак, Анни Кривички, Федора Писарчука, Петра Юськевича, Дмитра Никифорука» (Кравчук, 1981: 211).

Всекрайовий фестиваль української пісні музики і танцю та відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку в Палермо (1951) відзначився не тільки концертами, а й театральними виставами. У Торонто в п'єсі «Ой не ходи, Грицю» брали участь: С. Дяків, А. Кривичка, С. Романко-Муцак, В. Шимчишин, Н. Паньків, І. Завершенюк, В. Микула, О. Джой, Р. Бойчук, А. Кобилянська, П. Зрадовська, М. Магус, А. Кобилянський, Л. Зельчук, Р. Юречків, В. Балай, Г. Філик (Кравчук, 1981: 222).

«До Торонто прибули 1 500 митців із різних місцевостей країни: 38 струнних оркестрів, 32 хори, танцюристи і низка солістів, які виступили перед 10-тисячною аудиторією. Великим збірним хором диригував Микола Гуцуляк. Із величезним успіхом виступила широковідома в Канаді оперна співачка Софія Романко-Муцак. Усі учасники фестивалю були в національному одязі, який своєю колоритністю приваблював глядачів. Особливо велике враження це справляло на канадську публіку, яка вперше в житті бачила таку велику кількість українців у різнобарвному національному одязі. Фестиваль мав великий успіх. Це була історична подія в житті українців Канади, що по-справжньому надала снаги до подальшої праці й згуртування вихідців з України на землях їхньої нової батьківщини» (Ковальчук, 2012: 120).

Хоч у театральній галузі в 1952 році не було великого зрушення, та в низці місцевостей відіграно декілька п'єс. Драмгурток у Торонто поставив п'єсу «Ой не ходи, Грицю, та на вечорниці». На постановку 17 січня була опублікована в «Українському житті» рецензія Пилипа Лисея. Він писав: «Це свідчить, що представлення на нашій сцені ще не перевелися, як дехто думає, і люди завжди придуть, якщо наші митці підберуть відповідну п'єсу, добре підготуються до неї і відіграють її з належним розумінням і глибоким почуттям». У рецензії автор відзначив гру Софії Романко-Муцак, Анни Кривички, Сильвестера

Дякова, Василя Шимчишина, Івана Завершеноюка (Кравчук, 1981: 232).

Мистецький колектив у Торонто успішно здійснив постановку великого класичного твору «Земля» О. Кобилянської, яка пройшла з великим успіхом при переповненому залі.

Ролі в п'єсі виконували Семен Харук (він же режисер), Мирослав Мохорук, Атанас Головчак, Ольга Крамар, Софія Романко-Муцак, Розалія Михайлюк, Павло Войтович, Розалія Дольна, Федір Сейчук та інші (Кравчук, 1981: 250).

У Вінніпегу, Едмонтоні, Торонто відбулись, як завжди, традиційні шевченківські концерти. 25 листопада концертували в Едмонтоні, 2 грудня у Вінніпегу відбулися великі концерти, де виступала відома солістка з Торонто Софія Романко-Муцак (Кравчук, 1981: 260).

У Торонто активну і плідну діяльність проводив жіночий хор «Гагілка», який влаштовував свої концерти в Сівей-готелі, Вест Торонто, у Детройті (США). Із соло і дуетами виступали Наталка і Мирослав Мохоруки, Марія Кузик, Софія Муцак, Анна Кривичка, Шерон Микла, Ольга Гринчак, Катерина Кеняк (Кравчук, 1981: 363). Близько 30 років Софія Романко була солісткою жіночого хору «Гагілка».

У кожному мистецькому колективі були відомі творчі особистості. Усі вони заслужили своєю працею на велике визнання і подяку, бо зробили великий внесок у будову і розвиток української національної культури в Канаді, у загальну канадську культуру. Серед них у вокальному та хоровому мистецтві перші місця посідали солісти Софія Романко, Теодор Мотика, Наталка Мохорук, Іван Бокла, Федір Палюк, Марія Білецька, Павліна Гунька, Федір Писарчук, Іван Дорочинський, Гриць Стефанюк, Наталка Клибановська, Анна Скульська, Дмитро Никифоров (Кравчук, 1981: 392).

Маючи чарівний голос, велику любов до українського мистецтва, привабливу зовнішність і загострене відчуття артистичного сприйняття, співачка брала активну участь у концертах, музичних фестивалях, театральних постановках. У своїх виступах мисткиня творила правдиві сценічні образи, що захоплювали глядачів у всій Канаді. Про її виступи критика пише, що її пісні «дають насолоду окові, вухові й розуму одночасно. Коли Софія співала, то перед очима глядачів поставали яскраві картини широких українських степів, блакитного карпатського неба і переливчастого моря українських пшениць».

Життя української артистки – це життя канадського українського громадянина, чиє мистецтво живиться творчим натхненням із живодайних джерел народної творчості України і світової

класики. Її репертуар надзвичайно різноманітний і унікальний. До нього входять народні пісні Канади й України, Сполучених Штатів, Росії, Франції та Італії, а також багато загальновідомих перлин світової класики, твори композиторів Дж. Пуччіні, М. Мусоргського, Ш. Гуно, С. Рахманінова, Й. Штрауса, Дж. Гершвіна, О. Гаммерстайна, М. Лисенка, В. Заремби, Я. Степового, С. Гулака-Артемівського, П. Майбороди, Д. Луценка, А. Кос-Анатольського та ін.

Софія Романко-Муцак належить до митців, які з найбільшою повнотою виявили у своїй творчості духовний досвід народу, втілили його моральні принципи, естетичні ідеали.

Вона брала участь у провідних ролях у різних оперетах і п'єсах. Виступала в ролі Оксани в опері «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, у ролі Марусі в драмі зі співами «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М. Старицького, Наталки в опері «Наталка Полтавка» М. Лисенка, Катерини в опері «Катерина» М. Аркаса, Анни в п'єсі «Земля» В. Василька і в багатьох інших, її улюблені пісні – це музичні твори, написані на поезію Тараса Шевченка.

Її рідкісної краси голос звучав понад 10 років (1937–1946) у радіопрограмах СВС у Канаді, NBC у Сполучених Штатах. Своім співом Софія завоювала любов і шану до української пісні мільйонів слухачів на американському континенті. Вона завжди працювала над собою, вдосконалювала своє велике своєрідне обдарування. Виявила себе як обдарований майстер вокалу. Свої кращі пісні записала на платівці (шістьма мовами).

Софія за своєю природою лагідна, спокійна, любить бути непомітною. Найприємнішими для неї були спогади про зустріч зі славними українськими артистами Зоєю Гайдай та Іваном Паторжинським, які перебували в Канаді у складі делегації культурних діячів України. Зоя Гайдай сказала тоді, що перед виїздом до Канади міністр закордонних справ (на той час) Д. Мануїльський порадив їй послухати співу канадської Наталки Полтавки Софії Романко. Із великим успіхом пройшли концертні виступи Софії Петрівни на Всесвітньому конгресі молоді в Будапешті 1949 року. Уперше на рідну землю вона приїхала в 1956 році на святкування 100-річчя від дня народження Івана Франка. Уже перебуваючи на пенсії, С.П. Романко разом із чоловіком тричі побувала в Україні. І обов'язково були теплі зустрічі на землі Прикарпаття – в Перегінському, Войнилові, Різдвянах, Івано-Франківську.

У 70-х рр. минулого століття Софія Романко і її чоловік Михайло Муцак (родом із с. Різдвяни

Галицького району) створили фірму для організації концертів під назвою «Нешонал Концерт Ейдженсі». Вони влаштували концертні поїздки Канадою артистів з України. Із концертами виступали Дмитро Гнатюк, Євгенія Мірошниченко, Алла Толстих, Олександр Врабель, Геннадій Нещотний і Галина Паторжинська.

Померла Софія Романко-Муцак у 1985 році в м. Торонто, Канада.

Висновки. Дослідження творчого шляху видатної мисткині Софії Романко-Муцак ще раз переконливо доводить, яке важливе місце посідає музично-мистецька творчість у житті канадських

українців, її роль у культурно-освітньому, громадському вихованні та зміцненні їхньої національної свідомості (Кравчук, 1981: 8).

Художня творчість канадських українців була важливим стимулом для багатьох їхніх дітей у набутті професійної мистецької освіти, щоб стати відомими артистами, музикантами, співаками (Кравчук, 1981: 420–421). Слід зазначити, що художня творчість українських організацій могла так плідно та успішно розвиватися тільки тому, що постійно живилася із джерел національної музично-хорової, хореографічної та театральної культури України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дутчак В. Г. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя XX – початку XXI століття: монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, Івано-Франків. обл. орг. нац. спілки кобзарів України. Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. 488 с.
2. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.
3. Карась Г. Українське музичне діаспорознавство як новий напрям сучасного мистецтвознавства. Культурні, мистецькі та літературні здобутки закордонного українства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки» / ред. колегія : І. Пасічник, Л. Винар, А. Атаманенко та ін. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 23. С. 171–174.
4. Ковальчук О. О., Майдан І. Г. Національна культура як чинник збереження ідентичності українців Канади та їх інтеграції в суспільні відносини нової батьківщини (перша половина XX ст.). *Вісник ЦДАЗУ*. Київ, 2012. Вип. 1. 206 с.
5. Кукуруза Н. В. Жанр і форми літературної композиції у творчості діячів мистецтв української діаспори. *Мистецтвознавчі записки: збірник наукових праць*. Київ : Міленіум, 2014. Вип. 25. С. 208–214.
6. Ленік В. С. Українці на чужині або репортажі з далеких доріг. Львів: Червона калина, 1994. 335 с.
7. Лисенко І. М. Співаки України. Енциклопедичне видання / Іван Лисенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Знання, 2011. 629 с.
8. Наша сцена / упоряд. Петро Кравчук. Торонто, Канада : видавниче товариство «Кобзар», 1981. 492 с.
9. Прокопович Т. Функціонування національної традиції у релігійному мистецтві української діаспори другої половини XX століття : дис. ... канд. мист. : 17.00.01. Рівне, 2001. 225 с.

REFERENCES

1. Dutchak V. H. (2013). Bandurne mystetstvo ukrainskoho zarubizhzhia XX – pochatku XXI stolittia: monohrafiia [Bandura art of Ukrainian Abroad in the 20th – early 21st centuries]; Prykarpat. nats. un-t im. Vasyliia Stefanyka, IvanoFrankiv. obl. orh. Nats. spilky kobzariv Ukrainy. Ivano-Frankivsk : Foliant. 488 s. [in Ukrainian].
2. Karas H. (2012). Muzychna kultura ukrainskoi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittia : monohrafiia [Musical Culture of the Ukrainian Diaspora in the World Magazine of the 20th century : a monography]. Ivano-Frankivsk : Tipovit, 2012. 1164 p. [in Ukrainian].
3. Karas H. (2015) Ukrainske muzyczne diasporoznavstvo yak novyi napriam suchasnoho mystetstvoznavstva. Kulturni, mystetski ta literaturni zdobutky zakordonnoho ukrainstva. [Ukrainian Musical Diaspora Studies as a New Direction in Modern Art Studies] Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Istorychni nauky», 23, S. 171–174 [in Ukrainian].
4. Kovalchuk O. O., Maidan I. H. Natsionalna kultura yak chynnyk zberezhenntia identychnosti ukraintsiv Kanady ta yikh intehratsii v suspilni vidnosyny novoi batkivshchyny (persha polovyna XX st.). [National Culture as a Factor in Preserving the Identity of Ukrainians in Canada and their Integration into the Social Relations of the New Homeland (the first half of the 20th century.)] Visnyk TsDAZU. K., 2012. Vyp. 1. 206 s. [in Ukrainian].
5. Kukuruza N. V. (2014). Zhanr i formy literaturnoi kompozytsii u tvorchosti diiachiv mystetstv ukrainskoi diaspory [Genre and Forms of Literary Composition in the Works of Artists of the Ukrainian Diaspora.]. Mystetstvoznavchi zapysky: zb. naukovykh prats – Art notes: collection of scientific works. K. : Milenium. Vyp. 25. S. 208–214 [in Ukrainian].
6. Lenyk V. S. Ukraintsi na chuzhyni abo reportazhi z dalekykh dorih. [Ukrainians Abroad or Reports from Distant Roads] Lviv: Chervona kalyna, 1994. 335 s. [in Ukrainian].
7. Lysenko I. M. Spivaky Ukrainy. Entsyklopedychnye vydannia. [Singers of Ukraine. Encyclopedic edition] Ivan Lysenko. 2-he vyd., pererobl. i dopov. K.: Znannia, 2011. 629 s. [in Ukrainian].
8. Nasha stsena / uporiad. Petro Kravchuk. [Our stage]. Toronto, Kanada : vydavnyche tovarystvo «Kobzar», 1981. 492 s. [in Ukrainian].
9. Prokopovych T. Funktsionuvannia natsionalnoi tradytsii u relihiinomu mystetstvi ukrainskoi diaspory druhoi polovyny XX stolittia [The Functioning National Tradition in the Religious Art of the Ukrainian Diaspora in the Second Half of the 20th Century]. Dys. ... kand. myst.: 17.00.01 ; Rivnenskyi derzh. humanitarnyi un-t. Rivne. 225 s. [in Ukrainian].